

35 jaar Panama voor goed reken-wiskundeonderwijs

Het Panama-project voor rekenen-wiskunde in het basisonderwijs werd in 1981 opgericht en in 1982 vond de eerste Panama-conferentie plaats. De organisatie lag in handen van Ed de Moor vanuit de toenmalige Stichting Opleiding Leraren (SOL) in samenwerking met Adri Treffers van het instituut voor Onderzoek Wiskundeonderwijs en Onderwijs Computercentrum (OW&OC), het latere Freudenthal Instituut (Afb. 1).

Panama was oorspronkelijk bedoeld als nascholingsproject voor opleiders rekenen-wiskunde en didactiek: de naam staat voor **PA**(bo) **NA**scholing **M**athematische **A**ctiviteiten.¹ Maar al snel werden de jaarlijkse Panama-conferenties ook bezocht door schooladviseurs, onderzoekers, basisschoolleraars, auteurs van methodes en inspecteurs. De Panama-conferentie werd in *no-time* een toonaangevende ontmoetingsplek voor iedereen die het reken-wiskundeonderwijs een warm hart toedraagt.

Inmiddels is er 35 jaar verstreken waarin veel is gebeurd op het gebied van reken-wiskundeonderwijs. Steevast bood de Panama-conferentie het podium waarop belangrijke zaken werden gepresenteerd en bediscussieerd: van kerndoelen tot referentieniveaus; van cijferen tot probleemoplossen; van reken-wiskundemethodes tot schoolbegeleiding; en ga zo maar door. Een prominente plaats was en is er op de Panama-conferentie voor onderzoek naar leren, onderwijzen en opbrengsten van rekenen-wiskunde; voor de verschillende praktijken van reken-wiskundeonderwijs; en voor de verbinding tussen die twee.

Afb. 1. Ed de Moor (links) en Adri Treffers op de 33^e Panama-conferentie in 2015.

Ter gelegenheid van het 35-jarige jubileum van Panama bieden we u deze bundel aan. In de vorige jubileumbundel, *Gouden momenten verzilveren*, werd vooral teruggeblikt op de geschiedenis van het Panama-project. In de nu voorliggende jubileumbundel blikken we juist vooruit. De auteurs hebben bijdragen geschreven over rekenen-wiskunde in de 21^e eeuw. Wat mag meer aandacht krijgen in het licht van een toekomstbestendig rekenen-wiskundecurriculum? Welke leerinhouden rekenen-wiskunde komen meer dan eerder centraal te staan? Hoe kan daar goed aandacht aan worden besteed? En *last but not least*, hoe kan rekenen-wiskunde bijdragen aan de zogenoemde 21e eeuwse vaardigheden (Afb. 2)², waarvan er

¹ Omdat de pabo in 1981 nog niet bestond, werd *bo* tussen haakjes gezet. In het eerste projectplan stond dat Panama zich ging richten op opleiders rekenen-wiskunde aan de Pedagogische Akademies (PA), de Kleuter Opleidings Scholen (KLOS), en later de Pedagogische Akademies Basis Onderwijs (Pabo) (De Moor, 1982).

² Bij de 21e eeuwse vaardigheden wordt weleens de kanttekening geplaatst dat deze vaardigheden niet pas iets zijn van de 21^e eeuw, maar dat veel van deze vaardigheden al langere tijd van belang

zoveel zo nauw samenhangen met reken-wiskundige inzichten en vaardigheden, zoals probleemoplossen, creatief denken en computational thinking?

Afb. 2. Model 21e eeuwse vaardigheden van SLO en Kennisnet.
(<http://curriculumvandetoeekomst.slo.nl/21e-eeuwse-vaardigheden>)

Aan deze bundel is meegewerkt door een bonte verzameling deskundigen: van leraren tot onderzoekers. Om precies te zijn: elke beroepsgroep die deelneemt aan de Panama-conferentie, is ook vertegenwoordigd in deze bundel. Dit maakt ook dat de bijdragen divers van aard zijn. Naast praktische ideeën die in de reken-wiskundeles van morgen direct kunnen worden toegepast, vindt u ook bijdragen die aanzetten tot nadere doordenking van het reken-wiskundeonderwijs. Dezelfde mix van ontwikkeling, onderzoek en praktijk die al 35 jaar de Panama-conferentie tot zo'n unieke ontmoetingsplek van en voor experts rekenen-wiskunde maakt.

Er is nog iets dat al 35 jaar van onschatbare waarde is voor de realisatie van de Panama-conferentie (en van Panama-bundels) en dat is de belangeloze medewerking en bijdragen van vele experts. Panama-oprichter Ed de Moor schreef daarover: *Geweldig was de hulp, die ik kreeg vanuit het veld, allemaal liefdewerk oud papier* (De Moor, 2007). Nu, bij het 35-jarig jubileum, kan ik beamen dat dit nog steeds het geval is. Dit voorwoord biedt mij een goede gelegenheid om al die mensen die bijdroegen en nog steeds bijdragen aan het succes van Panama, waaronder allen die een bijdrage leverden aan deze jubileumbundel, zwart-op-wit dank te zeggen – mede namens alle andere Panama-bezoekers.

zijn. Ik denk dat dit inderdaad zo is en dat dit betekent dat er van het verleden veel kan worden geleerd dat van belang is voor de toekomst. Deze insteek – leren van het verleden – ontbreekt dan ook niet in deze bundel.

Graag wil ik één persoon speciaal dankzeggen in dit voorwoord en dat is Ed de Moor zelf. De oprichter van Panama is eind 2016, na een rijk rekenwiskundig leven, overleden. Zo lang hij kon heeft hij bijdragen geleverd aan de conferentie en was hij actief en betrokken deelnemer. Hij is helaas niet meer in de gelegenheid geweest om een bijdrage te schrijven voor deze bundel. Als eerbetoon is een eerder artikel van hem opnieuw opgenomen: *Zonder verleden geen toekomst* (De Moor, 2009). Dit hoofdstuk, dat oorspronkelijk verscheen in de Panama-bundel *Leren van evalueren*, is nog steeds actueel en schetst een duidelijk beeld van het belang van het verleden voor de toekomst.

Ten slotte zeg ik hierbij dank aan de Nederlandse Vereniging voor Ontwikkeling van het Reken-Wiskunde Onderwijs (NVORWO), die de totstandkoming van deze bundel mogelijk maakte.

Ik hoop dat deze bundel vele leraren en andere betrokkenen bij het reken-wiskundeonderwijs inspireert en dat er nog vele jaren van succesvolle Panama-conferenties mogen volgen. Ik besluit met een kort maar krachtig citaat van Ed de Moor (2007, p. 17): *Leve Panama!*

Marc van Zanten, voorzitter Panama

Afb. 3. Het Panama-logo door de jaren heen.

Meer weten?

- [De toekomst telt.](#)
- [21e eeuwse vaardigheden in het curriculum van het funderend onderwijs.](#)
- [Curriculum van de toekomst.](#)

Literatuur

De Moor, E. (1982). *Subsidie aanvraag Nascholings Project PA(BO)-docenten reken/wiskundendidactiek*. Utrecht: Stichting Opleiding Leraren.

De Moor, E. (2007). Panama 1981. In: M. van Zanten (Red.). *25 jaar Panama. Gouden momenten verzilveren*. Utrecht: Panama / Flsme, Universiteit Utrecht.

De Moor, E. (2009). Zonder verleden geen toekomst. In: M. van Zanten (Red.). *Leren van evalueren. De lerende in beeld bij reken-wiskundeonderwijs*. Utrecht: Panama / Flsme, Universiteit Utrecht

Van Zanten, M. (2017). 35 jaar Panama voor goed reken-wiskundeonderwijs. In: M. van Zanten (red.). *Rekenen-wiskunde in de 21^e eeuw. Ideeën en achtergronden voor primair onderwijs* (pp. 3-5). Utrecht / Enschede: Panama, Universiteit Utrecht / NVORWO / SLO.